

УДК 330.34.014

В. В. Коцинець,
здобувач, Академія муніципального управління

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ОЦІНКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Анотація. В статті досліджено методологічний інструментарій оцінки ресурсного потенціалу регіону. Виходячи з того, що метою визначення оцінки й аналізу використання ресурсного потенціалу регіонів є забезпечення економічного зростання, виокремлюють принциповий методологічний підхід на основі процесного підходу до управління якістю економічного зростання – узгодження потенціалу розвитку регіону із його результатами та обґрунтування на цій основі стратегії на перспективу.

Summary. The article investigates the methodological tools of evaluation of resource potential. Based on the fact that the purpose of the measurement and analysis of resource potential of the regions is to ensure economic growth, outline the principal methodological approach based on process approach to quality management of economic growth - the coordination of capacity development in the region with its results and rationale for this strategy based on future

Ключові слова: економічний розвиток, інструментарій, методи, оцінка, регіон, ресурсний потенціал

I. Вступ

Визначальним при оцінці ресурсного потенціалу є питання про вибір методів і підходів. Науковцями зауважено, що відповідно до закону синергії економічний потенціал регіону не вимірюється простою сумою потенціалів у розрізі кожного ресурсного джерела. Отже, система чинників, які впливають на економічний розвиток регіону, повинна базуватися на основі поєднання оцінки рівня використання сукупного ресурсного потенціалу і обов'язкового досягнення основних макроекономічних індикативних показників, які посилюють збалансованість регіону в перспективі.

Питаннями розробки, формування та використання ресурсного потенціалу займалися вчені: В.В. Бобко, Н.В. Дацій, О.М. Климахіна, В.В. Максимов, Г.І. Трілленберг і багато інших.

II. Постановка завдання

Незважаючи на численні запропоновані методи та підходи до оцінки ресурсного потенціалу, вчені дійшли висновку, що практична реалізація оцінки ресурсного потенціалу є неможливою. Це зумовлено тим, що більшості його складових дуже важко дати кількісну оцінку. Разом з тим науковцями зазначено, що при оцінці ефективності використання того чи іншого ресурсу важливо прогнозувати межі ефективності. Забезпечення високого рівня ресурсного потенціалу регіонів можливе лише на основі запровадження планово-прогнозних механізмів щодо його розвитку. Зокрема це вимагає розроблення в рамках регіональних стратегій соціально-економічного розвитку стратегій зміцнення ресурсного потенціалу регіонів та підвищення їхньої конкурентоспроможності – саме для забезпечення згаданої мети здійснюється оцінка ресурсного потенціалу регіону.

Отже, з метою пошуку нових резервів подальшого підвищення ефективності функціонування регіону велике значення має завдання комплексної оцінки ресурсного потенціалу регіону, оскільки в сучасній регіональній економіці зроблено акцент на ефективне використання внутрішнього потенціалу регіонів, яке забезпечує комплексний розвиток територій. Підстави для комплексної оцінки території науковці вбачають у пофакторній оцінці переваг та обмежень регіонального розвитку.

Метою статті є дослідження методологічного інструментарію оцінки ресурсного потенціалу регіону.

III. Результати

В ресурсному потенціалі виділяють такі найважливіші складові як організаційно-управлінський, матеріально-технічний, кадровий, фінансовий потенціал та потенціал територіального розвитку [1].

При оцінюванні ресурсного потенціалу підкреслено, що, хоча за формою одиниці виміру як ресурсного, так і виробничого потенціалу є тотожними, внутрішній зміст цих одиниць виміру зовсім різний: у випадку ресурсного потенціалу вони відбивають витратну сторону процесу виробництва, його вихідні передумови, а у випадку виробничого потенціалу – його результат, його завершальний момент [1].

Вартісну оцінку сукупного ресурсного потенціалу запропоновано здійснювати через оцінні параметри основних виробничих засобів, тому що на сьогоднішній день вони мають найбільш відпрацьовані офіційні методики переоцінки. Однак для відображення реальної вартості основних виробничих засобів вважають за необхідне оцінювати їх з урахуванням рівня впливу виробництва (технології) на навколишнє середовище [1; 3].

Визначення ресурсного потенціалу регіону описується моделлю:

$$EP = I_{TK} + I_{KN} + T_{PKP} + P_{PKP} + E_{KKK}, \quad (1)$$

де EP – економічний потенціал;

I_T – інвестиційний потенціал;

I_N – інноваційний потенціал;

T_P – трудовий потенціал;

P_P – природно-ресурсний потенціал;

E_K – експортний потенціал;

kT, kN, kP, kK – відповідні коефіцієнти вагомості потенціалів [7].

Автор зазначає, що основні підсистеми ресурсного потенціалу є багатомірними категоріями, вони взаємодіють, і в кінцевому результаті економічний потенціал є функцією різних потенціалів: ресурсних і управлінських чинників. При цьому необхідне розв'язання наступних питань: розробка науково-методичного підходу до економічної оцінки ресурсів ресурсного потенціалу та обґрунтування показників, що відображають величину ресурсного потенціалу.

Під оцінкою ресурсного потенціалу розуміють визначення його величини у вартісному виразі в розрізі складових елементів: інвестиційного, природно-ресурсного і трудового потенціалів [8]. При цьому оцінка трудового потенціалу регіону за запропонованою методикою ґрунтується на економічній оцінці трудового потенціалу, одиниці трудових ресурсів, диференційовано за видами освіти, що розраховується підсумовуванням усіх витрат, що безпосередньо впливають на його

формування, за роками періоду їх здійснення. Вартісну оцінку ресурсів інвестиційного потенціалу запропоновано визначати на підставі оцінки основних і оборотних фондів регіону в територіальному розрізі. Оцінку природно-ресурсного потенціалу слід здійснювати за окремими видами природних ресурсів: лісові, мінерально-сировинні й фауністичні ресурси оцінювали на основі методу валової продуктивності; водні – “виробничого” методу; земельні – на основі величини виробництва рослинницької і тваринницької продукції; рекреаційні – виходячи з кількості всіх оздоровлених у санаторно-курортних установах за рік і середньої вартості найбільш типових путівок (курсівок).

Для вирішення проблеми оцінки окремих локальних потенціалів запропоновано два методи: метод виробничих функцій та метод факторів виробництва. Труднощі використання першого методу містяться у необхідності розробки виробничої функції для конкретного регіону. При цьому існуючі методики ураховують тільки два фактори: труд і капітал. На підставі цього пропонується використання методології, представленої у теорії факторів виробництва і розробленої Ж.Б. Сеєм (у створенні вартості беруть участь фактори виробництва – труд, земля і капітал). Вони є джерелами доходів суспільства: заробітна платня, рента і прибуток.

Запропоновано систему показників, що дозволяють оцінити економічний потенціал у цілому, та окремих його локальних потенціалів, це:

- індикатор ефективності використання окремого потенціалу i -го виду:

$$I_{EP_i} = \Pi_i / EP_i, \quad (2)$$

де Π_i – річний дохід від використання i -го виду економічного ресурсу;

EP_i – економічна оцінка потенціалу i -го виду (річна);

- оцінка сумарного ресурсного потенціалу регіону:

$$EP_p = \sum_{i=1}^n EP_i, \quad (3)$$

де $i = 1, 2, \dots, n$ – кількість окремих потенціалів, що входять до складу сумарного ресурсного потенціалу;

EP_p – сумарний економічний потенціал регіону;

- індикатор ефективності використання ресурсного потенціалу регіону:

$$IE_{EP} = ВРП / EP_p, \quad (4)$$

де ВРП – валовий регіональний продукт, одержаний у даному році;

EP_p – річна величина ресурсного потенціалу регіону.

При кількісному порівнянні виробленого валового регіонального продукту та його ресурсного потенціалу можуть мати місце три ситуації:

- $IE_{EP} = 1$ – валовий регіональний продукт дорівнює реалізованим ресурсам. Така ситуація виникає досить рідко;

- $IE_{EP} < 1$ – це свідчить про неефективне використання ресурсного потенціалу регіону;

- $IE_{EP} > 1$ – економічний потенціал регіону використовується ефективно [6].

Розроблено методу інтегральної оцінки ефективності використання ресурсного потенціалу. Дана методика враховує вплив усіх складових його елементів і ґрунтується на застосуванні методів таксономічного аналізу, а для визначення інтегрального показника рівня використання ресурсного потенціалу регіону разом з методами таксономічного аналізу – моделі еластичності. Було відібрано й розраховано показники, з яких сформовано матриці спостережень, які є основою оцінки ефективності використання складових елементів ЕПР із застосуванням таксономічного показника рівня розвитку, побудова якого припускає диференціацію показників на стимулятори і дестимулятори для знаходження еталона розвитку. Відстань між окремими точками-одинацями і точкою, що є еталоном розвитку (c_{io}), визначається за формулою:

$$c_{io} = \left[\sum_{s=1}^n (z_{is} - z_{os})^2 \right]^{1/2}, \quad (5)$$

де z_{is} – стандартизоване значення показника s ($s=1,2,\dots,n$), для регіону i ($i=1,2,\dots,w$);

z_{os} – координати еталона розвитку, $(z_{os} = \max_i z_{is}, \text{ якщо } s \in I; z_{os} = \min_i z_{is}, \text{ якщо } s \notin I, \text{ де } I - \text{множина стимуляторів})$.

Отримані відстані служать вихідними величинами для розрахунку показника рівня використання локальних потенціалів. Отримані оцінки ефективності використання локальних потенціалів послужили базою для визначення інтегрального рівня використання ресурсного потенціалу регіону на основі застосування моделі еластичності:

$$Y_{EPR} = \prod_{j=1}^k X_j^{\beta_j}, \quad (6)$$

де Y_{EPR} – показник інтегрального рівня ефективності використання ресурсного потенціалу регіону, частки одиниці;

β_j – коефіцієнт еластичності впливу вихідних факторів на результуючий показник [2].

Також розроблено методичний підхід, що базується на співставленні потенційно можливого теоретичного рівня використання потенціалу регіону з наявними фактичними показниками, що дозволяє здійснити оцінку резервів за проаналізованими складовими потенціалу. Щодо розвитку ресурсного потенціалу, розроблено фінансово-економічний механізм, покликаний забезпечити акумулювання інвестиційних ресурсів у регіонах за рахунок високоєфективного використання держбюджету, місцевого бюджету, залучених коштів та інших кредитних асигнувань [4].

Щодо побудови ієрархічної сукупності характеристик ресурсного потенціалу регіону, то на нульовому рівні розміщують узагальнюючий показник Y , який характеризує потенціал регіону в цілому й являє собою сукупність комплексних показників, розміщених на першому (X_i) і другому рівнях (X_{ij}).

Зазначено, що відповідно до закону синергії економічний потенціал регіону не вимірюється простою сумою потенціалів у розрізі ресурсних джерел; складові підсистеми являють собою сукупність потенціалів підприємств у розрізі кожного ресурсного джерела. Сукупний потенціал визначається за формулою:

$$Y = \lambda \sum_{i=1}^n \beta_i \sum_{j=1}^m X_{ij}, \quad (7)$$

де Y – сукупний економічний потенціал;

X_{ij} – потенціал j -го підприємства з i -того джерела ресурсів;

n – кількість ресурсних джерел;

m – кількість підприємств у регіоні;

β_n – коефіцієнт синергії 2-го порядку;

λ – коефіцієнт синергії 1-го порядку.

В основу методичного підходу при розробці класифікації чинників, які впливають на рівень потенціалів регіону в розрізі ресурсних джерел, покладено

необхідність урахування особливостей класифікацій з позицій ефективного використання ресурсного потенціалу регіону в цілому і його складових зокрема.

Якісний рівень ресурсного потенціалу регіону пропонується розраховувати за формулою:

$$ЕП_{жк} = \frac{\sum_{i=1}^n K_i \times v_i}{\sum_{i=1}^n v_i} \quad (8)$$

де K_i – коефіцієнт, що характеризує зміни якісного рівня ресурсного потенціалу регіону за i -тим показником;

v_i – вагомий коефіцієнт значущості i -ї зміни якісного рівня ресурсного потенціалу регіону в поточному періоді;

n – кількість показників, за якими оцінюється зміна якісного рівня ресурсного потенціалу регіону [10].

Вагомі коефіцієнти пропонується розраховувати на основі експертної оцінки за допомогою ранжування показників ресурсного потенціалу регіону за рівнем значущості: від 1 – дуже значного до 7 – незначного.

Кінцевим етапом визначення сукупного реального потенціалу регіону є сумарне значення складових потенціалів і коригування його з урахуванням коефіцієнта синергії 1-го порядку, який розраховується як співвідношення різниці значення сумарного ресурсного потенціалу та еталона до еталона [12].

Дослідниками [5; 9] запропоновано методику, яка забезпечує кількісну оцінку потенціалу, підвищує обґрунтованість управлінських рішень, потрібних для індикативного планування. Це методика оцінки ресурсного потенціалу регіону, що ґрунтується на зіставленні аналізованого і базового періодів економічного стану, дає змогу кількісно визначити, по-перше, рівень розвитку продуктивних сил через досягнутий ними ступінь використання ресурсів; по-друге, пріоритетні напрями господарської діяльності стосовно регіонів, галузей, товарних груп під час розрахунку потенціалів на основі наявних ресурсів. Такий аналіз дасть змогу вирішити проблему пріоритетів у використанні потенціалу.

IV. Висновки

Таким чином, науковцями досліджено та визначено чинники нарощення ресурсного потенціалу: екстенсивні – кількість економічних ресурсів, інтенсивні – продуктивність економічних ресурсів як визначальна якісна характеристика; чинники відтворення ресурсного потенціалу – ті, що сприяють збільшенню кількості і покращенню якісних параметрів економічних ресурсів; умови, які забезпечують найбільш ефективне використання ресурсного потенціалу, що визначаються факторами, які за заданої величини економічних ресурсів і їхньої якості дозволяють підвищити потенціал економіки регіону.

Отже, виходячи з того, що метою визначення оцінки й аналізу використання ресурсного потенціалу регіонів є забезпечення економічного зростання, виокремлюють принциповий методологічний підхід на основі процесного підходу до управління якістю економічного зростання – узгодження потенціалу розвитку регіону із його результатами та обґрунтування на цій основі стратегії на перспективу.

Оскільки економічний потенціал розглядається як система, кожен із його складових елементів характеризується певною величиною та якісним станом.

Література

1. Бобко В. В. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу в аграрному секторі регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / В. В. Бобко.– Харків: УДАУ, 2006. – 21 с.
2. Гомольська В. В. Ефективність залучення і використання інвестицій у розвиток економіки регіону : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / В. В. Гомольська.– Львів, 2005. – 245 с.
3. Дачій Н. В. Формування і ефективне використання ресурсного потенціалу в сільському господарстві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / Н. В. Дачій. – Харьков: ХДАУ, 2003. – 21 с.
4. Дьомін О. О. Методологічні основи регулювання потенціалу економічного розвитку регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 "Організація управління, планування і регулювання економікою" / О. О. Дьомін.– Харків: ХНУ, 2004. – 20 с.
5. Климахіна О. Методика оцінки ресурсного потенціалу регіону / О. М. Климахіна // Економіка України. – 2005. – № 8. – С. 38 - 42.
6. Купалова Г. І. Розвиток та розміщення продуктивних сил регіону: соціально-економічні аспекти : моногр. / Г. І. Купалова, А. Б. Клиновський. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 228 с.
7. Лукін С. О. Економічний потенціал регіону та регулювання його розвитку (в умовах ринкових перетворень) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / С. О. Лукін.– Львів: ЛДТУ, 2001. – 21 с.
8. Максимов В. В. Методологія оцінки та забезпечення ефективного використання ресурсного потенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / В. В. Максимов.– Донецьк: СХУ, 2002. – 20 с.
9. Петкова Л. О. Економічне зростання в Україні: регіональний вимір / Петкова Л. О.– Черкаси: ЧДТУ, 2004. – 271 с.
10. Савченко М. В. Управління економічним потенціалом промислових підприємств: дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.06.01 "Економіка, організація та управління підприємствами" / М. В. Савченко. –Харків: ХНЕУ, 2004. – 190 с.
11. Трілленберг Г. І. Організаційно-економічний механізм формування і використання ресурсного потенціалу системи охорони здоров'я регіону (на прикладі Тернопільської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка" / Г. І. Трілленберг. – Львів: ТАНГ, 2004. – 20 с.
12. Шелегеда Б. Економічний потенціал регіону: закони формування і методи оцінки / Б. Шелегеда, М. Савченко, І. Савченко // Схід. – 2003. – № 4. – С. 28 - 33.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"